

sa turhiinkin lillukanvarsiin.

Mutta toki niissä lillukanvarsissa sinällään on monta hyydyttävää herkkupalaa. Miten oikeassa esimerkiksi olikaan amerikkalainen raittiusmies Robert Baird vuonna 1841 todetessaan, että lättänokkaisten, pienten mutta romuluisten suomalaisten sekaan ei heikkohermoisten ole syytä mennä...

Ullamaija Kivikuru

Vaikeuksien kautta vastoinkäymisiin

TIEDE tiedotusvälineissä. Toim. Ilkka Peräsalo. Tieteen tiedotus ry., Helsinki 1989. 125 s.

Kirjassen *Tiede tiedotusvälineissä* voisi kuitata – eikä aiheetta – Martti Häikiön haukauksella: "...voi sanoa, että tieteen tiedotus on ollut niin monissa seminaareissa esillä aikaisemmin, että nyt tuhlataan ruutia asiaan joka on jo hoidossa. Totta kai korkeakouluihin pitää saada lisää tiedotus- ja varsinkin tiedesihteereitä, tiedotusvälineisiin pitää saada lisää tiedetoimituksia ja tiedeaineistoa, korkeakoulujen ja muun tiedeyhteisön pitää tiedottaa tieteestä enemmän ja paremmin. Mutta näistä kaikista on jo olemassa hyviä raportteja odottamassa toimeenpanoa". (s. 91)

Häikiö on paljolti oikeassa. *Tiede tiedotusvälineissä* ei anna juurikaan uutta, sillä sen tarkastelut kulkevat tuuilla urilla; tiede ymmärretään pääsääntöisesti luonnontieteeksi, julkisuus valtavrann journalismitiksi ja tieteen julkisuus tieteen popularisoinniksi. Lyhyesti: Kohteenä on "suprajohtavuus Helsingin Sanomissa" – journalismi.

Tiede tiedotusvälineissä perustuu saman nimiseen viime vuoden lokakuussa Espoon Hanasaareissa pidettyyn seminaariin. Pääalustajina olivat akateemikko Oiva Ketonen, päätoimittaja Jyrki Vesikansa, tiedotuspäällikkö Carol L. Rogers, päätoimittaja Hans L. Zetterberg, päätoimittaja Björn Fjaestad, professori Anto Leikola, dosentti Martti Häikiö ja professori Ilkka Niiniluoto. Alustusten aihepiirit olivat seuraavat: Tiede Suomen, Yhdysvaltain ja Ruotsin tiedotusvälineissä, tieteen kieli tiedonvälityksen esteenä, yliopistojen tiedetiedotus ja tie-

teestä tiedottamisen vastuu.

Tämän perinteisen tieteestä tiedottamisen aihepiirin kiintoisuutta ei ole syytä kiistää. Kieli vaikkapa; tulikirjaimin on piirtynyt karstaisen sieluni seinälle seuraava katkelma *Tiedotustutkimus*-lehdestä: "Maailmaan kuuluu monia asioita, joihin tästä syystä voimme oikeutetusti liittää ominaisuuden "olla(olemassa)". Toisin sanoen juuri sen nojalla, että jokin on, voimme myös perustellusti väittää sen olevan".

Tutkijat voisivat kouliä itseään hengessä, jota esittelee mm. Howard S. Becker hausassa kirjassaan *Writing for Social Scientists* (The University of Chicago Press, 1986) ja josta Anto Leikola kertoo seuraavaa: "Kun esimerkiksi sanomme, että konsumoimme *Fragaria vesca* epähedelmiä metaboliamme edistämiseksi, se kuulostaa matkikkaammalta ja siis oppineemmalta kuin "söimme mansikoita", vaikka asia on täsmälleen sama" (s. 77).

Tämän tyyppisiä kysymyksiä pohtiessaan *Tiede tiedotusvälineissä* on paikoin kohtuullista hengenmuonaa. Virkistävää on mm. se jyrkkyys, jolla Olli Järvinen omassa kommenttipuheenvuorossaan nitistää toimittajakunnan: "Suomessa, jossa luonnontieteellistä yleisivistystä ei ole olemassa, jokainen luonnontieteilijä joutuu tutkimuksesta tiedottaessaan väkisin vaikeuksiin. Usein tämä johtuu siitä, että pinnallisen tiedon haltijoista toimittajat pääsevät tutkijan ja yleisön väliin". (s. 102) Näin Järvinen säestää Matti Wibergää, joka hiljan *Turun Sanomissa* (9.12.-88) arvioi tieteilijöiden kohtelevan koeläimiään asiallisemmin, huolellisemmin ja ymmärtäväisemmin kuin mitä lehtimiehet käsittelevät tiedemiehiä; toimittajat ovat kynyisiä, ylimielisiä, tietämättömiä, sensaationhaluisia...

Mutta muitakin pohtimisen arvoisia ongelmia ja alueita on. Esimerkkejä?

Antti Eskola yllätti hiljan seminaariyleisönsä kertoessaan harkinnensa maksun ottamista haastattelulauseunoista. Jos tiedot ja mielipiteet ovat vain tuotannon raaka-ainetta, miksi antaa ne korvauksetta? Ei Metsäliittoakaan saa kaataa kesämökkkitontin puita maksamatta mitään. Oma tulkintani Eskolan puheesta oli seuraava: Valtajulkisuus on muuttunut itsetarkoitukselliseksi rahantarkoitukselliseksi rahanteossa. Jos työllä ja ajattelulla on muita tavoitteita, foorumit on haettava toisaalta. Eskola ei ole aloittanut rahastamista, hän on siirtynyt pienryhmiin, pienjulkaisuihin jne.

Toinen pulma on se, että tieteen tiedotuksen tai julkisuuden kasvu tavataan ymmärtää ongelmatomasti myönteiseksi asiaksi kiinnittämättä lainkaan huomiota tieteen intresseihin ja sen yhteiskunnalliseen käyttöön. Suomessa ei ole edennyt kovinkaan pitkälle se profanoi-

tumisen ja kyseenalaistamisen prosessi, jota esim. tieteen kaupallinen hyväksikäyttö ja ydinaseisiin sekä saastumiseen liittyvät etiikkakeskustelut edistävät.

Suhtautuminen tieteeseen on Suomessa vielä suhteellisen viatonta ja lapsenmielistä, ja niinpä sen suojissa voidaan myydä kaninkarvaisia polvenlämmittimiä, vaatia lisää palkkaa poliiseille ja tuoda EY:n direktiivit maahan "objektiivisina välttämättömyyksinä" – sattumaa ei ole, että hallinnoimiseksi muuntuva politiikka ratkaisut perustellaan yhä useammin tutkimuksen, ei vakaumuksen argumentein. Tutkimuksesta tulee "välttämättömyyksiä" puhemies.

Tällaista tieteen käyttöä lisää myös vallitseva journalistinen käytäntö. Lainaan Esa Väli-verrosta: "Ero on selvä kun verrataan esimerkiksi politiikkaa ja tiedettä käsittelevää journalismia: siinä missä poliitikot esittävät vain mielipiteitään, tiedemiehet kertovat faktoja. Poliittinen journalismi pyrkii ainakin periaatteessa neutraaliin ja tasapainoiseen käsittelytapaan. Jos jonkun poliitikon kommentti ei heti saa rinnalleen vastakommenttia, se seuraa yleensä muutaman päivän kuluessa... Tutkijoiden kommentteille ei kuitenkaan juuri kysellä vastakommentteja... Tiede nähdään objektiivisena, kasautuvana ja monoliittisena kokonaisuutena, jonka tuloksista kertominen ei vaadi normaalien journalististen tasapuolisuuskriteerien noudattamista". (Julkaisematon käsikirjoitus)

Oma ongelmansa ovat myös tieteen legitimaatiotarpeet ja niiden vaikutus tieteen julkisuuteen. Yhtäältä joutuu tiedeyhteisö kokonaisuudessaan legitimoimaan asemansa – ja sen mahdollisen laajentumisen – yhteiskunnassa. Toisaalta on yksittäisten tutkijoiden kyettävä perustelemaan omat virka- ja rahoitustarpeensa. Tämä tapahtuu nopeasti muuttuneissa oloissa; tiedeyhteisölle kyse on siitä, että tuloksellisuus on voitava osoittaa rahassa, "viimekätisenä pyrkimyksenä suhteuttaa tutkimukseen sijoitetut varat kansantuotteen kasvuun" (Väli-verronen, ema). Yksittäisen tutkijan tilanteeseen vaikuttaa yliopistojen virkarakenteen ja perinteisten meritoitumiskriteerien kriisi; oikotieksi, ehkä myös pelastusrenkaaksi, saattaa osoittautua näyttävä julkisuus. Televisioassistentin sivuuttaminen on vaikeampaa kuin tavallisen.

Ja vielä: Sellainen tieteen popularisoinnin ymmärrys, jota *Tiede tiedotusvälineissä* vielä paljolti edustaa ("Joukkoviestimet ovat ilman muuta elintärkeä rengas siinä ketjussa, joka kuljettaa tiedettä, tekniikkaa ja lääketiedettä koskevaa tietoa suurelle yleisölle", s. 39) kuulostaa jo kovin ohimenneeltä. Kiinnostavampia ajatuskuluja löytää esim. ns. virittävyyden keskustelusta, joka on koottu monisteeseen *Virittävyyden ongelma* (Tampe-

reen yliopisto, Tiedotusopin laitos, sarja C, 9/87). Matti Virtasen mukaan virittävä "tiedepohjainen valistaminen" on "...terveen järjen ruokkimista, ärsyttämistä, virikkeiden antoa – eli...muodon antamista kollektiivisille kaipaajille. Sen lähtökohtana ovat terveen järjen sisältämät polttavat kysymykset: vallitsevat kiinnostuksen kohteet, kansalaisyhteiskunnan tärkeät asiat ja niiden hahmottamista ohjaavat keskeiset käsitteet ja uskomukset". (emt. 36)

Mutta riittääkö sekään? Kansan kanssa seurusteleva keisari on mukavampi kuin ruoskaa heiluttava, mutta silti yhä keisari.

Heikki Luostarinen

Viestintäpedagogiikan vaihtoehtoja

STOTZ, Günther. Kommunikations- und Medienpädagogik: Die Entwicklung der pädagogischen Mediendisziplinen – Eine meta-theoretische analyse. Alsbach, Leuchtturm-Verlag, 1986. 140 s.

Joukkoviestintäkasvatuksesta käyty keskustelu on Suomessa keskittynyt viime vuosina lähinnä kuvallisiin joukkoviestimiin, erityisesti televisioon ja videoon, sekä kahteen nimeen, Neil Postmaniin ja Len Mastermaniin. Keskustelu on tapahtunut ei-kuvallisten joukkoviestinten ja sellaisten tutkimussuuntausten kustannuksella, jotka ovat asian kannalta tärkeitä, mutta vähemmän tunnettuja. Jälkimmäisellä korostuksella tarkoitetaan erityisesti saksankielistä joukkoviestintäkasvatuksen tutkimusta, joka on kansainvälisesti ehkä kaikkein systemaattisinta ja joka tapauksessa hyvin laajaa. Yhtenä osoitukseksi on Günther Stotzin suppea, mutta tiivis esitys. Tarkasti ottaen Stotz käsittelee viestintäpedagogiikkaa, josta joukkoviestintäpedagogiikka eli tiede joukkoviestintäkasvatuksesta muodostaa yhden osan.

Stotzin teoksen perusrunkona on kolmen kasvatusieteellisen viestintäkäsityksen kehityksen, sisällön ja tiedonintressien erittely. Ensimmäinen niistä on opetus- (olog)inen ajattelu, joka löi itsensä läpi 1950-luvulla Yhdysvalloissa muun muassa ns. Sputnik-shokin seurauksena – so. pelkona siitä, että neuvostoliittolainen